

מוכנות בוגרי מסגרות השמה למעבר לבגרות ותוכניות הכנה לחיים עצמאיים סקירת ספרות

ברכי בן סימון

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

סקירת הספרות נכתבה בהזמנת משרד הרווחה והביטחון החברתי ומומנה בסיועו.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אב תשפ"ה | אוגוסט 2025

תקציר

רקע

ילדים במשפחות אומנה מאבדים את מערכות התמיכה שלהם במלאת להם 18 שנים עקב הסיום הרשמי של ההשמה ועזיבת המסגרת. ההורים האומנים אינם מחויבים עוד על פי חוק להעניק להם תמיכה או טיפול, וההשתתפות בתוכניות מעבר היא בחירה. מחקרים על מצבם של בוגרי אומנה מלמדים על הקושי שלהם להתמודד בעצמם עם האתגרים המאפיינים את שלב המעבר לבגרות ומצביעים על הצורך לשפר את ההכנה שלהם לשלב זה ולהמשיך את התמיכה בהם אחרי גיל 18. סקירה זו הוכנה לבקשת שירות האומנה במנהל שירותים אישיים וחברתיים במשרד הרווחה והביטחון החברתי כדי ללמוד מן הספרות על דרכים מיטביות לשפר את ההכנה של בוגרי אומנה למעבר לבגרות.

מטרה

מטרת סקירה זו היא לבחון גישות ומודלים מבטיחים ולזהות פרקטיקות מיטביות בעולם כדי לספק לקובעי מדיניות ולאנשי מקצוע בשירותי האומנה ידע מקצועי לשיפור ההכנה של בוגרי אומנה למעבר לבגרות ולפיתוח תוכניות הכנה לחיים עצמאיים עבורם ועבור מתבגרים במשפחות אומנה.

שיטה

סקירה של מאמרים אקדמיים ושל סקירות שיטתיות על חוויית המעבר לבגרות של בוגרי מסגרות, על תוכניות הכנה לחיים עצמאיים ועל מדדי הצלחה במעבר לבגרות וסקירה של ספרות אפורה על תוכניות הכנה לחיים עצמאיים.

המידע נאסף בספטמבר 2024-מאי 2025.

ממצאים

מחקרים מלמדים על מוכנות נמוכה למעבר לבגרות בקרב בוגרי מסגרות השמה ועל קשיים רגשיים שהם חווים לקראת המעבר ובשלב המעבר לבגרות. אחד הצרכים שצוינו על ידי הבוגרים במחקרים רבים הוא דמות להישען עליה ולסמוך על הכוונתה בשלב המעבר לבגרות. בהיעדר סביבה משפחתית תומכת, צעירים אלו תלויים בתמיכה שמועננת להם מן המדינה, מעמותות ומשחקנים אחרים שמגלים אחריות הורית ומספקים שירותים ותמיכה. עם זאת מן המחקרים עלה שהן החקיקה הן התמיכה פוחתות מאוד בגיל 18, וצעירים אלו מצופים להסתדר בכוחות עצמם בשלב חיים המאופיין בחוסר יציבות ובאתגרים רבים. תוכניות הכנה לחיים עצמאיים מספקות מגוון שירותים שמטרתם לבנות כישורי חיים, לשפר תוצאות בתחום ההשכלה והתעסוקה, לקדם שלומות ולעודד קשרים עם מבוגרים תומכים. תוכניות מעבר גם מספקות שירותי מגורים במגוון רמות פיקוח כדי לעודד עצמאות הדרגתית.

הספרות המקצועית מצביעה על כמה פרקטיקות מיטביות להגברת החוסן של בוגרי מסגרות השמה ולהקלת המעבר: להבטיח יציבות בחייהם של צעירים, לשפר את התפקוד הלימודי שלהם, לשתף את הצעירים בקבלת החלטות אישיות ובהחלטות מדיניות שמשפיעות על חייהם ולהכין אותם למעבר לבגרות ולתמוך בהם. נוסף על כך יש לעגן פעולות אלו במדיניות ובחקיקה ולהכשיר צוותים ייעודיים ליישום הפרקטיקות. עוד עלה מן הספרות המקצועית שהתערבויות ותוכניות בתחום זה צריכות להישען על תאוריות התפתחות ולהתמקד בצרכים המתפתחים של הילדים במסגרות השמה במגוון היבטי חיים. יש לדאוג גם לקשרים עם מבוגרים תומכים בחייהם ולאיכות של קשרים אלו ולספק להם תמיכה יציבה, עקבית ורציפה גם בבגרותם. השגת הצלחה בבגרות היא בדרך כלל מסע ארוך הרבה יותר מזה שהמערכות והתהליכים הקיימים ערוכים אליו. את התפיסה של השגת עצמאות יש להמיר בתפיסה של פיתוח יחסי תלות הדדיים בין בוגרי מסגרות השמה לבעלי תפקידים ומבוגרים אחרים המספקים תמיכה רגשית, הכוונה וסיוע. יחסים אלו יאפשרו מעבר הדרגתי וגמיש יותר לבגרות.

כיווני פעולה

מן הספרות המקצועית עלו כמה צעדים שמומלץ לנקוט כדי לשפר את הכנת בוגרי מסגרות ההשמה למעבר לבגרות ולתמוך בהם בו: פיתוח תוכניות מעבר ותוכניות הכנה לחיים עצמאיים המתבססות על פרקטיקה מיטבית כדי לשפר את ההכנה של המתבגרים לשלב המעבר; מינוי רכז בוגרים שיתכלל את הפעולות הנחוצות להכנת המתבגרים והצעירים לבגרות; שיתוף פעולה בין-מערכות כדי להבטיח שלבוגרי מסגרות תהיה גישה למגוון השירותים שהם זקוקים להם; העסקת אנשי מקצוע ממגוון אוכלוסיות והכשרתם בתחום הרגישות התרבותית והאתגרים הייחודיים של צעירים מאוכלוסיות מיוחדות; עבודה מודעת טראומה שמתחשבת בהתנסויות בילדות ובבריאות הנפשית ונותנת מענה להשפעות מתמשכות של התעללות, אפליה וכוסט טראומה; הגברת התמיכה בהורים האומנים כדי להפחית עומס ולחץ והכשרתם לקידום ההכנה של המתבגרים שבאחריותם; שימוש בטכנולוגיה ליצירת תכנים משלימים לאלה שנלמדים בהכשרות ובהדרכות ומתן משאבים מקוונים לאנשי מקצוע, להורים ולמתבגרים והבוגרים עצמם; מעקב מתמיד וביצוע הערכה להבטחת יעילותן של תוכניות הכנה לחיים עצמאיים כי הם מסייעים בזיהוי בעיות בתכנון או ביישום התוכניות ומאפשרים לבצע התאמות.